

א-טו

מת משום דגמר כלי האמור בשרצים דכתיב "כל כלי אשר יעשה מלאכה" — מכלי האמור התם בטומאת מת דכתיב "כל כלי מעשה".

שנינו בכרייתא: מוסף שק כל שהוא על הבגד שטמא משום אריג.

והוינן בה: אטו בגד לאו אריג הוא? והרי בגד הוא יותר אריג משק?

ומשנינן: הכי קאמר: מוסף שק כל שהוא על הבגד, שאף על פי שהשק אינו אריג כמו בגד מכל מקום טמא, ובהו יש חומר בשק יותר מבבגד⁽³⁸⁾.

והוינן בה: למאי חזי? למה ראוי אותו שק קטן שאינו אריג אלא קלע קטן העשוי

מנוצה של עזים?

אמר רבי יוחנן: שכן עני קולע שלש נימין של מטוה מנוצה של עזים ותולה לתכשיט בצואר בתו, ואף על פי שאינו אריג ממש, מכל מקום חשובה קליעתו זו כתכשיט ומקבל טומאה כאריג⁽³⁹⁾.

תנו רבנן: "שק" האמור בכתוב שמקבל טומאת שרץ, אין לי אלא שק העשוי למלבושי רועים העשוי מנוצת עזים.

מניין לרבות את הקילקלי שהוא בגד קשה העשוי משיער של עזים⁽⁴⁰⁾.

ואת החבק אוכף של חמור.

תלמוד לומר: "או שק" לרבות גם את

קושיית תוספות הרי אינו כלי קיבול, וכן מובן מדוע אין צריך שיעור של שק. ועוד כתב שקליעה בשיעור חשוב כמו קליעת עני לבתו יאה טמא אפילו בחוטי צמר, ובאמת מפורש כך בתוספות הרא"ש כאן, וראה להלן.

40. רש"י מפרש שהם כלי בהמה לסוס וחמור, והקשו הריטב"א והר"ן הרי טבעת של בהמה אינה טמאה? ותירצו שהם משמשים גם את האדם שרוכב עליהם, ועוד תירצו שכלי בהמה כמו אוכף [שהם כמלבוש שלה] טמאים ורק "תכשיטי" בהמה אינם טמאים. וראה לעיל [נט], א] קושיית התפארת ישראל על זה, ומבואר שם שזה תלוי מהיכן למדו שאין תכשיט לבהמה. והרשב"א כתב שכלים חשובים של בהמה מקבלים טומאה. אבל הר"ח מפרש שהם עשויים להצניע תחת הכרים וכסותות [ריפוד], ורש"י מפרש שהם כלי חמור, וראה להלן.

38. והקשה הרא"ה [הובא בר"ן] והריטב"א הרי להלן דרשינן מה שק טווי ואריג ואיך אמרינן ששק טמא אף שאינו אריג? ותירצו שבשק "קליעה" נחשבת כמו אריגה בחוטי צמר ופשתן, ושק חמור יותר מבגד בכך שהקליעה בשק מחשיבה אותו לבגד [מפני שהוא גם יותר מבגדים] אבל חוטי צמר אם יקלע אותם יהיו טהורים. והדרשא להלן מה שק טווי ואריג הכונה היא — מה שק שקליעתו נחשבת כמו טווי ואריג בבגדי צמר, אף בגד צריך אריגה חשובה [בחוטים שלון]. וכך משמע מרש"י וראה להלן.

39. רש"י. והוסיף בלשונו שהעני עושה ממנו תכשיט לבתו. וראה מאירי שהביא שני פירושים אם טומאתו היא מדין תכשיט או מדין אריג ובגד. והחזון איש [כלים ל, כז] כתב שלכאורה נראה שהוא חידוש מיוחד וטומאתו היא מדין אריג ותכשיט ולא מדין בגד, ומיושב בזה

אלו(41).

יכול שאני מרבה אף את החבלים ואת המשיחות העשויים לצורך מדידה ושזורים הם ולא טווים ולא ארוגים,

תלמוד לומר: "שק" — שדוקא מה שדומה לשק טמא. מה שק טווי ואריג — אף כל טווי ואריג מקבל טומאה. והקולע שלש נימין הרי הן טוויים, וזה דרך אריגתו. אבל חבלים ומשיחות אינם טוויים כלל(42).

הרי הוא אומר בטומאת מת: "וכל כלי עור וכל מעשה עזים וגו' תתחטאו" ודרשינן "וכל" לרבות את הקילקלי ואת החבק שטמאים טומאת מת.

יכול שאני מרבה לטומאת מת אף את החבלים ואת המשיחות, שהרי בטומאת שרץ מיעטם הכתוב, וכאן לא מיעט.

אינו כן, אינם טמאים טומאת מת ולא צריך

פסוק למעט אותם, ודין הוא שלא נרבה אותם. שהרי טימא הכתוב בשרץ, וטימא במת, מה כשטימא בשרץ לא טימא אלא טווי ואריג, אף כשטימא במת לא טימא אלא טווי ואריג. ולא חבלים ומשיחות.

ואם תאמר לא נוכל ללמוד משרץ, כי הן אם היקל בטמא שרץ שטומאתו היא קלה, שטמא רק עד הערב, נקיל בטומאת המת שהיא חמורה, שטמא טומאת שבעה?

תלמוד לומר: ילפינן "בגד ועור" "בגד ועור" לגזירה שוה. שלמדנו טומאת מת מטומאת שרץ.

נאמר "בגד ועור" בשרץ, ונאמר "בגד ועור" במת — מה "בגד ועור" האמור בשרץ לא טימא אלא טווי ואריג — אף "בגד ועור" האמור במת לא טימא אלא טווי ואריג.

ועוד למדנו טומאת שרץ מטומאת מת מגזירה שוה זו: ומה "בגד ועור" האמור

חבלים ומשיחות אפשר לומר שהם לא צריכים להיות מקבלים בתוכם כמו שק, משום שאין תשמיש דומה לבגד ושק, והיינו מטמאים אותם כמו שתי וערב בנגעים שאין צריך "אריג" כלל. ובאמת כך משמע מתוספות הרא"ש, ראה להלן.

42. רש"י. והיינו שחוטאי הקילקלי הם טוויים ואחר כך הוא קולע אותם, והקליעה שלהם נחשבת כמו אריגה, אבל חבלים הם קלועים מחוטים שאינם טוויים.

אבל התוספות הרא"ש מפרש שחוטאי החבלים הם כן טוויים אלא שאינם קלועים אלא כרוכים החוטים ביחד זה סביב זה, אבל קליעה שהחוטים נכנסים אלו לתוך אלו נחשבים כמו

41. והקשו התוספות הרי אין להם כלי קיבול כמו שק? ותיצוו: שהם עשויים מתחילה לכל צרכן. וכונתם שבאמת אפשר לקפל אותם ולהניח בהם מרגלית כמו שכתבו התוספות סג, ב [וכך באמת תירץ הריטב"א כאן] אלא שהקשו שהרי אינם מיועדים לכך? ועל זה אומרים התוספות שדבר שעשוי מתחילה לכל מטרה שיצטרכו לו דינו כבגד ושק, וכשיש אפשרות לשים בתוכו דבר הוא טמא, ודוקא בדבר שעשוי לתשמיש מסוים שאינו לכלי קיבול [כמו קב של הקיטע] טהור. והרשב"א הקשה על תירוצן זה אם כן מדוע בחבלים ומשיחות שאין אפשרות לקפל אותם צריך פסוק למעט שאינם טמאים? וראה ר"ן.

והפני יהושע תירץ, שקילקלי וחבק וכן

במת טמא כל מעשה עזים לרבות קילקלי וחבק אף "בגד ועור" האמור בשרץ טמא כל מעשה עזים.

אין לי אלא דבר הבא מן העזים,

מנין לרבות דבר הבא מזנב הסוס ומזנב הפרה?

תלמוד לומר: "או שק" לרבות.

ומקשינן על דברי הבריייתא: והא אפיקתיה כבר דרשנו את "או שק" לרבות קילקלי וחבק, ואיך נדרוש מאותו פסוק כל דבר הבא מזנב סוס או פרה?

ומשינינן: הני מילי שדרשנו קילקלי וחבק מ"או שק" לרבות קילקלי וחבק מקמי דליתיה גזירה שוה לפני שדרשנו גזירה שוה היינו צריכים לריבוי זה עבורם, אבל השתא דאתי גזירה שוה טומאת שרץ לטומאת מת, אנו לומדים כל מעשה עזים בגזירה שוה, ושוב איתור ליה דרשת "או שק", ולכן דרשו לרבות כל דבר העשוי מזנב הסוס או הפרה.

ואין לי העשוי מזנב הסוס או הפרה אלא בטומאת שרץ, שנאמר בה "או שק" בטומאת מת מנין?

ודין הוא למדנו טומאת מת מטומאת שרץ, טימא במת וטימא בשרץ, מה כשטימא

בשרץ עשה דבר הבא מזנב הסוס ומזנב הפרה כמעשה עזים, אף כשטימא במת עשה דבר הבא מזנב הסוס ומזנב הפרה כמעשה עזים.

שמא תאמר, לא נוכל ללמוד בבנין אב טומאת מת מטומאת שרץ, שהרי הן אף הרבה הכתוב בטומאת שרץ הטמא טומאת ערב בלבד שהיא מרובה, שהרי כל טומאות מגע הן טומאת ערב, כגון שרץ, נבילה ושכבת זרע וזב, והנוגע בטמא מת. וכי נרבה אנו בטומאת מת שהיא טומאת שבעה, שהיא מועטת, שלא נאמרה טומאת שבעה אלא במגע מת עצמו?

תלמוד לומר: ילפינן "בגד ועור" "בגד ועור" לגזירה שוה.

נאמר בגד ועור בשרץ ונאמר בגד ועור במת, מה "בגד ועור" האמור בשרץ עשה דבר הבא מזנב הסוס ומזנב הפרה כמעשה עזים, שמקבל טומאה, אף "בגד ועור" האמור במת עשה דבר הבא מזנב הסוס ומזנב הפרה כמעשה עזים.

ומופנה, גזירה זו של "בגד ועור", משום ששתי תיבות אלו מיותרות הן. אבל גזירה שוה שאינה מופנה אפשר להשיב עליה.

דאי לאו מופנה גזירה שווה זו, אם כן איכא למפרך — מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה מה שאין כן מת שאינו מטמא בכעדשה⁽⁴³⁾.

43. הקשה הרא"ה [הובא בר"ן] הרי הבריייתא עצמה אמרה לעיל חומרא אחרת בשרץ מבמת — שטומאתו מרובה, ומדוע צריך לפרוך מחומרא אחרת? ותירץ, שהפירכא והחומרא לעיל הוא סברא קלושה ועדיף לפרוך מחומרא

אריגה שהערב נכנס בתוך השתי. ודבריו הם לשיטתו לעיל שקליעה חשובה מועילה אפילו בחוטי פשתן כדי שיחשב בגד, אבל ברש"י משמע שקליעה מועילה רק בשק ולא בבגד. [הובא לעיל].

לאי, באמת אפנויי מופני, מיותר, מה שכתבה התורה "בגד ועור" כדי שנדרוש גזירה שוה, אבל לטומאת שרץ עצמה אין צורך בפסוק זה.

שהרי מכדי שרץ איתקש בפסוק לשכבת זרע דכתיב "איש אשר תצא ממנו שכבת זרע" וסמך ליה "איש אשר יגע בכל שרץ", וכתיב ביה בשכבת זרע "וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע". אם כן "בגד ועור" דכתב רחמנא בשרץ למה לי, והרי אפשר ללמוד זאת מטומאת שכבת זרע?

שמע מינה, שמיותר בגד ועור האמורים בטומאת שרץ לאפנויי, ללמדנו גזירה שוה, שאין משיבין עליה פירכא, שהרי זה כאילו כתבה התורה במפורש דין זה.

ואכתי יש להקשות שמופנה מצד אחד הוא. שרק האמור בשרץ מיותר ולא האמור במת.

הניחא למאן דאמר שגם גזירה שוה שהיא מופנה מצד אחד למידין גזירה שוה ואין משיבין. אלא למאן דאמר למידין ומשיבין — מאי איכא למימר? הרי כאן הוא מופנה רק מצד אחד, ויש עליה פירכא?

ומתרצינן: יש לומר ד"בגד ועור" האמור במת נמי אפנויי מופנה ומיותר לגזירה שוה

זו.

כי מכדי, מת גם כן אתקש לשכבת זרע דכתיב "והזוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע" וכתיב בשכבת זרע "וכל בגד וכל עור", אם כן "בגד ועור" דכתב רחמנא במת למה לי, הרי אפשר ללמוד זאת משכבת זרע?

שמע מינה, לאפנויי ואם כן גזירה שוה זו מופנה היא משני צדדין, ואין משיבין עליה פירכא כלל (44).

בפרשת מעשה מדין נאמר: "ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעה וצמיד טבעת עגיל וכומז".

ומפרשינן: אמר רבי אלעזר: עגיל האמור שם — זה דפוס של דדין שמונחות בו.

כומז האמור שם — זה דפוס של בית הרחב.

אמר רב יוסף: אי הכי שזהו כומז האמור שם, מובן שזהו היינו דמתרגמינן בתרגום אונקלוס את הפסוק "כומז" — זהו מחוך — דבר המביא לידי גיחוך לידי שחוק וקלות ראש.

ללמוד בגזירה שוה מ"בגד ועור" שרץ ממת? והתוספות בבבא קמא [כה, ב] כתבו שלא הוקשו זה לזה לכל הדינים. וראה תוספות הרא"ש. והפני יהושע מפרש מדוע אין בזה את הכלל שאין היקש למחצה.

והרשב"א והר"ן תירצו שבאמת היה אפשר ללמוד בהיקש [ששניהם הוקשו לשכבת זרע] ומילתא דאתיא בהיקש רחוק טרחה התורה

ברורה יותר. [ולעיל הובאה פירכא רק על במה מצינו שדי בפירכא קלושה וכאן פרכינן גזירה שוה וצריך חומרא מפורשת יותר]. וראה תוספות הרא"ש ומהרש"א.

44. הקשו התוספות שמאחר והוקש מת לשכבת זרע וכן שרץ לשכבת זרע, אם כן נקיש כל דיני שרץ ומת [דרך ההיקש לשכבת זרע] ואין צורך

מיד הקריבו קרבן, שנאמר "ונקרב את קרבן ה'".

תנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה?

מפני שזנו את עיניהם במראית העין נהנו מן ב-טו הערוה.

אמר רב ששת: מפני מה מנח הכתוב תכשיטין שבחזון טבעת עם תכשיטין שבפנים כומז?

לומר לך — כל המסתכל [כשמתכון להנות] באצבע קטנה של אשה שהיא מקום טבעת הרי הוא כאילו מסתכל במקום התורפה שעל שניהם הם הביאו כפרה על הראייה.

מתניתין:

יוצאה אשה בחוטי שער שקולעת (47) בהן

אמר ליה רבה: מנזפיה דקרא שמעת מינה שכומז הוא דפוס של בית הרחם כי שמו רומז עליו: כומז שהוא נוטריקון [רמז לשוני] — כאן מקום זימה.

עוד נאמר בפרשת מעשה מדין: "ויקצוף משה על פקודי החיל".

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוחה: אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקלקולכם הראשון? שמא עשיתם במדין עבירות וקלקול כמעשה שטים שזנו עם בנות מואב, ולכך הוצרכתם קרבן (45).

אמרו לו ישראל למשה: לא נפקד ממנו איש לא נחסר מאתנו אף אחד, שנהגנו כולנו כדין. [ונפקד מלשון נחסר, והיינו ממדרגתו בשמירת המצוות].

אמר להן: אם כן כפרה למה הוצרכתם?

אמרו לו: אם מידי עבירה יצאנו שלא נכשלנו בה, אבל מידי הרהור לא יצאנו (46).

46. והקשו התוספות הרי במלחמה התירה התורה אפילו לקחת אשת יפת תואר ואינו הרהור עבירה? ותירצו שיש אפשרות של איסור גם באשת יפת תואר ועל זה חששו להרהור עבירה. והיעב"ץ כתב שהביאו קרבן על הרהור אף שמותר אשת יפת תואר, משום שהרהורי עבירה קשים מעבירה כדאמרין ביומא כט, א.

47. רש"י. וכך פירש גם את המשנה בתחילת הפרק [נו, א], אבל התוספות והרא"ש שם מפרשים את המשנה בחוטים שקשורים מעל השערות, וראה שם שבמחלוקת זו יש נפקא מינה לדיני חציצה בטבילה בשערות — שלדעת רש"י כשהשער שלה עצמה קלוע וכן חוטים הקלועים בתוך השער, מספיק שהיא תרפה את

וכתבה זאת בגזירה שוה שהיא יותר מפורשת. והר"ן מביא תירוץ נוסף מהרא"ה ותמה עליו, והשפת אמת מיישבו.

45. רש"י. והקשה המהרש"א הרי הפסוק "ויקצוף משה" נאמר לפני שהם אמרו שהם רוצים להקריב קרבן לה? ולכן פירש שטענת משה רבנו היתה על שהחזו את הנקבות וחשש שמא החיום לשם חטא. והמשך הגמרא על שאלתו מדוע הוצרכו לקרבן אינו המשך לטענתו הראשונה [לפי המהרש"א], אלא שאחר כך כשרצו להקריב קרבן שאלם אם האמת כמו שאמרתם שלא נפקד מכס איש מדוע אתם צריכים קרבן. וראה תוספות הרא"ש.